

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Rubriek Jeugdrecht en jeugdbescherming: b. Sociaal-wetenschappelijk aspect

Jong-de Kruijf, M.P. de; Eggens, N.

Citation

Jong-de Kruijf, M. P. de, & Eggens, N. (2024). Rubriek Jeugdrecht en jeugdbescherming: b. Sociaal-wetenschappelijk aspect. *Delikt En Delinkwent*, 54(8), 699-708. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4170675>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4170675>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

straffen. Aan de hand hiervan is per zaak bekeken of de straf ten uitvoer moet worden gelegd, er een vordering tot omzetting van de straf bij de rechter moet worden ingediend of dat er een ambtshalve gratie-procedure bij de rechter moet volgen. De minister benadrukt dat in het laatste geval niet per definitie ook gratie volgt, maar dat deze procedure dient om de minister te adviseren of en op welke manier de opgelegde straf ten uitvoer moet worden gelegd. Voor alle zelfmelders op de wachtlijst is besloten dat de zaak voor de rechter wordt gebracht in het kader van een omzettings- of gratie-procedure, om zo tot een passende oplossing te komen voor wat de tenuitvoerlegging van de opgelegde straffen betreft.

Voorts reageert de minister op twee aanbevelingen die voortvloeien uit een WODC-onderzoek naar de toepassing van het adolescentenstrafrecht. In het onderzoeksrapport trekken de onderzoekers enkele conclusies over de kenmerken van personen op wie het adolescentenstrafrecht wordt toegepast en over de motiveringen van onder anderen officieren van justitie en rechters die ten grondslag liggen aan de keuze tot (het verzoeken om) toepassing van het adolescentenstrafrecht. Concluderend bevelen zij aan te investeren in het bevorderen van kennis van professionals over de mogelijkheden die binnen het strafrecht bestaan voor jeugdigen en jongvolwassenen en om (wetenschappelijke) kennis op te bouwen over de doelgroep en over pedagogische begeleiding van 16- en 17-jarige verdachten van ernstige feiten die volgens het volwassenenstrafrecht worden berecht. Met betrekking tot de eerste aanbeveling benadrukt de minister dat het vergroten van deze kennis onderdeel uitmaakt van het lopende 'verbetertraject adolescentenstrafrecht'. De tweede aanbeveling neemt de minister niet over. Reden hiervoor is dat een pedagogische benadering bij het jeugdstrafrecht past en dat het onderzoek aan-toont dat rechters juist kiezen voor toepassing van het volwassenenstrafrecht omdat

zij voor de betreffende minderjarigen geen mogelijkheden tot pedagogische beïnvloeding (meer) zien.

(Bron: Brief van de minister voor Rechtsbescherming van 22 april 2024 (*Kamerstukken II* 2023/24, 24587 & 28741, nr. 115))

7. ***Voorjaarsnota: geen bezuiniging in 2025, invoeren eigen bijdrage jeugdzorg?***

De voormalige minister van Financiën publiceerde op 15 april 2024 de Voorjaarsnota van het toentertijd demissionaire kabinet. Daaruit blijkt dat het kabinet de in het coalitieakkoord vastgelegde en vanaf 2025 geplande jaarlijkse bezuinigingen op de jeugdzorg van € 500 miljoen een jaar heeft kunnen uitstellen door op andere posten binnen de begroting van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport te besparen. Voor de jaren vanaf 2026 is er nog geen oplossing gevonden en staan de jaarlijkse bezuinigingen nog gepland blijkens de Voorjaarsnota. Deze bezuinigingen beoogt het kabinet gedeeltelijk te financieren door de invoering van een eigen bijdrage in de jeugdzorg. Het wetsvoorstel met betrekking tot de invoering daarvan zal in augustus worden gepresenteerd en het streven is om deze met ingang van 1 januari 2026 in werking te laten treden.

(Bron: *Kamerstukken II* 2023/24, 36550, nr. 1)

M.R. Bruning & A.J. Klootwijk

b. **Sociaal-wetenschappelijk aspect**

1. ***Inleiding***

In het afgelopen halfjaar verscheen een keur aan sociaalwetenschappelijke publicaties op het terrein van het jeugdstrafrecht. In deze bijdrage gaan we in op enkele van deze – voornamelijk criminologische en pedagogische – onderzoeken. Allereerst behandelen we een onderwerp dat deze groep

zo anders en bijzonder maakt: hun jonge brein. Hierbij gaan we in op de belangrijkste punten uit de oratie van Kempes over jonge breinen in het strafrecht (Kempes 2024). Daarna besteden we aandacht de boven- en ondergrens van het jeugdstrafrecht, allereerst aan de hand van een boekhoofdstuk over wat een passende minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid betekent voor procedurele rechten van minderjarige verdachten (Van den Brink, Nordlöf & Fornes 2024) en vervolgens gaan we in op een onderzoek naar de toepassing van het adolescentenstrafrecht (Prop, Zeijlmans & Van der Laan 2024). Voorts behandelen we twee recente studies naar de effectiviteit van jeugdinterventies, namelijk 'Het landelijke kwaliteitskader van effectieve jeugdinterventies ter preventie van jeugdcriminaliteit' (Hendriks & Stams 2024) en een systematische literatuurstudie naar 'Interventies gericht op het voorkomen en verminderen van de betrokkenheid van jongeren bij georganiseerde criminaliteit' (Boertien e.a. 2024). Tot slot lichten we de belangrijkste punten toe uit een onderzoek naar steekwapenproblematiek (Wolsink & Ferwerda 2024) en een aan dit onderwerp gerelateerd WODC-rapport waarin een analyse van de toename in het aantal doodslagzaken met messengeweld onder jeugdigen tussen 2016 en 2021 wordt gepresenteerd (Beijers, Prop & Van der Laan 2024).

2. *Oratie van prof. dr. M.M. (Maaïke) Kempes – Jonge breinen in het strafrecht*

Prof. dr. Maaïke Kempes is bijzonder hoogleraar forensische neuropedagogiek aan de Universiteit Leiden en zij sprak op 10 juni 2024 haar inaugurele rede 'Jonge breinen in het strafrecht' uit. Zij heeft onderzocht hoe de hersenontwikkeling van jongeren invloed heeft op hun gedragskeuzes, specifiek op het ontstaan van crimineel gedrag. Haar onderzoek richt zich op de vraag of kennis over de relatie tussen neurobiologie en crimineel gedrag kan bijdragen aan individuele forensische diagnostiek.

Kempes legt uit dat de hersenontwikkeling van adolescenten cruciaal is in het begrijpen van hun gedrag. Want in deze levensfase zijn de hersenen nog volop in ontwikkeling, met name de gebieden die betrokken zijn bij impulscontrole, risicobeoordeling en het reguleren van emoties. Dit verklaart waarom jongeren vatbaarder zijn voor risicovol gedrag en waarom interventies die specifiek gericht zijn op deze ontwikkelingsfase effectiever kunnen zijn. Ze benadrukt dat het belangrijk is om deze kennis te vertalen naar praktische interventies in de forensische zorg, waarbij neurobiologische inzichten gecombineerd worden met pedagogische en psychologische benaderingen. Neurobiologie kan namelijk nuttig zijn voor het ontwikkelen van nieuwe theorieën over het ontstaan en voortduren van crimineel gedrag. Dit kan op zijn beurt weer bijdragen aan het personaliseren van de behandeling van en preventie bij individuen.

Ten eerste beschrijft Kempes hoe de adolescentie gekenmerkt wordt door verhoogde gevoeligheid voor sociale invloeden en risicogedrag. In deze fase van hersenontwikkeling is sprake van een disbalans tussen het snel rijpende beloningssysteem en de langzamer ontwikkelende prefrontale cortex (die verantwoordelijk is voor zelfbeheersing en planning). Dit betekent dat jongeren meer geneigd zijn tot impulsieve acties, vooral wanneer zij zich in groepen bevinden of onder druk staan van leeftijdsgenoten. Kempes benadrukt dat dit inzicht essentieel is voor het ontwikkelen van interventies die gericht zijn op het verbeteren van impulscontrole en het bevorderen van sociaal gedrag.

Ten tweede gaat Kempes in op het belang van vroegsignalering bij risicogroepen. Ze stelt dat door tijdig neurobiologische en gedragsmatige indicatoren te herkennen, interventies kunnen worden ingezet nog voordat crimineel gedrag zich manifesteert. Hierbij pleit ze voor een multidisciplinaire aanpak waarin forensische experts, neurowetenschappers en pedagogen samenwerken om effectieve preventieprogramma's

te ontwikkelen. Door deze samenwerking kunnen interventies beter worden afgestemd op de specifieke ontwikkelingsbehoeften van jongeren, wat de kans op succes vergroot.

Ten derde benadrukt Kempes de rol van forensische neuropedagogiek in de behandeling van jongeren die al in aanraking zijn gekomen met het strafrecht. Ze pleit voor een gepersonaliseerde aanpak waarin neurobiologische profielen worden gebruikt om behandelprogramma's op maat te maken. Dit kan variëren van therapieën die gericht zijn op het verbeteren van executieve functies, tot programma's die zich richten op het versterken van sociale vaardigheden en het verminderen van antisociaal gedrag. Kempes ambieert om directe ondersteuning te bieden voor gedragsdeskundigen zodat zij gebruik kunnen maken van de juiste expertise en het juiste beschikbare instrumentarium. Verder wil zij zorg dragen voor het uitbreiden van neurobiologische kennis (die reeds relevant is) bij gedragsdeskundigen. Daarnaast stelt Kempes een nieuw diagnostisch gereedschap te willen ontwikkelen om neurobiologische kennis beter toe te kunnen passen in individuele diagnostiek, opdat er dieper inzicht in het crimineel gedrag verworven kan worden, hetgeen leidt tot een optimaler advies aan de rechter en effectievere methoden ter voorkoming van recidive.

Samenvattend richt Kempes zich op de cruciale adolescentiefase waarin hersenontwikkeling een sleutelrol speelt in het ontstaan van risicovol en crimineel gedrag. Met haar onderzoek hoopt ze dat in de toekomst een patroon te ontdekken valt bij individuele jongeren dat vergeleken kan worden met andere typen jongeren. Ze beoogt dat inzicht in de neurobiologie van deze fase niet alleen kan bijdragen aan effectieve preventie, maar ook aan betere behandelingsmethoden voor jongeren die al in aanraking zijn gekomen met justitie.

3. **Onder- en bovengrenzen in het jeugdstrafrecht**

3.1. *Boekhoofdstuk – Minimumleeftijd strafrechtelijke aansprakelijkheid en de bescherming van procedurele rechten van minderjarige verdachten*

Het vrijwel universeel geratificeerde en juridisch bindende Verdrag inzake de Rechten van het Kind (hierna: IVRK) van de Verenigde Naties (hierna: VN) verplicht middels artikel 40 lid 3 sub a staten om een minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid vast te stellen. Het VN-Comité voor de Rechten van het Kind (hierna: VN-Kinderrechtencomité) (2019) stelt dat een hoge minimumleeftijd *an sich* niet voldoende is voor de bescherming van de rechten van minderjarige kinderen. Volgens het VN-Kinderrechtencomité hangt een effectieve rechtsbenadering namelijk vooral af van de manier waarop staten omgaan met kinderen onder én boven die leeftijd. Wat is dan een passende minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid, en wat is er dan nodig aan procedurele rechten voor kinderen onder en boven deze leeftijdsgrens om een jeugdstrafrechtstelsel in overeenstemming te brengen met internationale kinderrecht-normen? In dit Engelstalige boekhoofdstuk beantwoorden Van den Brink, Nordlöf en Fornes (2024) deze vraag aan de hand van drie *casestudies* van de jeugdstrafrechtelijke systemen in Zweden, Noorwegen en Nederland. Het hoofdstuk start met een overkoepelend internationaal kinderrecht-kader voor de reacties van staten op strafbaar gedrag van minderjarigen, met specifieke aandacht voor de minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid en de procedurele rechten van deze kinderen. Daarna worden de relevante leeftijds-grenzen in de jeugdstrafrechtelijke systemen van Zweden, Noorwegen en Nederland besproken, waarna een analyse volgt van de procedurele rechten van kinderen die onder en boven de minimumleeftijd vallen in elk land. Het hoofdstuk eindigt met een

conclusie en bespreking van de bevindingen en hun mogelijke implicaties. Hieronder gaan we in op de belangrijkste conclusies van het boekhoofdstuk.

Het VN-Kinderrechtencomité stelt dat de minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid bij voorkeur 14 jaar moet zijn, maar liever nog 15 of 16 jaar. Volgens neurowetenschappelijk en kindontwikkelingsonderzoek heeft de ontwikkeling van het adolescentenbrein namelijk invloed op bepaalde besluitvormingsprocessen. De prefrontale cortex is, zeer kort samengevat, het hersendeel dat ziet op gedragsregulatie en het aansturen van andere hersensystemen bij de evaluatie en het produceren van gedrag (Gur 2021). De auteurs wijzen erop dat de prefrontale cortex en daarmee het vermogen tot abstract redeneren nog in ontwikkeling is bij kinderen van 12 en 13 jaar, en in het algemeen tot de leeftijd van 25 jaar. Hierdoor zijn kinderen onder de 14 jaar nog niet voldoende in staat om de gevolgen van hun acties te begrijpen of strafrechtelijke procedures te bevatten. In tegenstelling tot Nederland, hanteren Zweden en Noorwegen al decennialang een minimumleeftijd van 15 jaar. Hiermee voldoen ze volledig aan het voorschrift van het VN-Kinderrechtencomité, terwijl Nederland met een minimumleeftijd van 12 jaar dus tekort schiet. Echter, op basis van de *casestudies* van de jeugdstrafrechtelijke systemen in de drie landen, laat het hoofdstuk zien dat de effectieve implementatie van een passende, kinderrechten-conforme minimumleeftijd in nationale jeugdstrafrechtssystemen uitdagend is en meer vereist dan alleen het vaststellen van een leeftijds-grens.

De *casestudies* onthullen drie belangrijke punten. Ten eerste blijkt dat de minimumleeftijd vaak een controversieel en politiek gevoelig onderwerp is, vooral wanneer jonge kinderen ernstige misdrijven plegen die tot publieke verontwaardiging leiden. In Nederland weigerde de Minister voor Rechtsbescherming de minimumleeftijd te verhogen van 12 naar 14 jaar, met het

argument dat ook 12- en 13-jarigen ernstige misdrijven kunnen plegen waarvoor een reactie van het rechtssysteem noodzakelijk is. In Zweden hebben politici onlangs publieke verontwaardiging over ernstige misdrijven door kinderen aangegrepen om te pleiten voor een verlaging van de minimumleeftijd. Dit benadrukt dat het handhaven of verhogen van een passende minimumleeftijd een principiële benadering vereist, die bestand is tegen populistische druk. Hoewel jonge kinderen de wet kunnen overtreden, kunnen zij niet strafrechtelijk verantwoordelijk worden gehouden omdat ze niet de capaciteit hebben om effectief deel te nemen aan strafrechtelijke procedures.

Ten tweede tonen de *casestudies* aan dat kinderen onder de minimumleeftijd toch betrokken kunnen raken bij strafrechtelijke procedures. In Noorwegen kunnen zij worden onderworpen aan politieonderzoeken, inclusief verhoren en tijdelijke hechtenis. In Nederland kunnen kinderen worden gearresteerd en vastgehouden, en in Zweden zelfs worden onderworpen aan een rechtszaak zonder gespecialiseerde kinderrechters, ondanks dat ze niet strafrechtelijk kunnen worden veroordeeld. Dit kan schadelijk zijn en is in strijd met de standpunten van het VN-Kinderrechtencomité, dat pleit voor het volledig buiten het rechtssysteem houden van kinderen onder de minimumleeftijd.

Ten derde blijkt dat de bescherming van procedurele rechten van kinderen, zowel boven als onder de minimumleeftijd, bijzondere aandacht vereist. Deze procedurele rechten omvatten onder meer de onschuld-presumptie, het recht om vrij te blijven van gedwongen zelfincriminatie, het recht om geïnformeerd te worden over de aanklachten tegen hen en het recht op effectieve juridische bijstand. Zweden, Noorwegen en Nederland hebben allen tekortkomingen in de bescherming van deze rechten, vooral voor kinderen onder de minimumleeftijd die bij strafrechtelijke procedures betrokken zijn. Deze kinderen missen vaak cruciale rechten zoals juridische bijstand

en het recht om als onschuldig te worden beschouwd. Dit kan leiden tot ernstige gevolgen, zoals plaatsing buiten het gezin of misleidende conclusies over hun schuld.

De auteurs concluderen uiteindelijk dat, zelfs in zogenaamd progressieve landen zoals Zweden, Noorwegen en Nederland, nog veel werk te verrichten is om de rechtsstaat en mensenrechten binnen het jeugdstrafrecht te waarborgen. Het boekhoofdstuk illustreert dat een passende minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid één ding is, maar dat de bescherming van procedurele rechten van minderjarige verdachten minstens zo belangrijk is.

3.2. WODC-onderzoek – Flexibele toepassing jeugd- en volwassenenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen

In april dit jaar verscheen een WODC-onderzoek, uitgevoerd door Prop, Zeijlmans en Van der Laan (2024), naar de toepassing van het adolescentenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen. Het adolescentenstrafrecht biedt een flexibele benadering bij de toepassing van zowel het jeugd- als het volwassenenstrafrecht voor jongeren tussen de 16 en 23 jaar. Hierbij kan onder bepaalde voorwaarden voor 16- en 17-jarigen het volwassenenstrafrecht worden toegepast (artikel 77b Sr), terwijl voor 18- tot 23-jarigen het jeugdstrafrecht kan gelden (artikel 77c Sr). Daarnaast is het voor de strafrechter mogelijk om misdrijven die zijn gepleegd door dezelfde persoon zowel tijdens de minderjarigheid als meerderjarigheid in één zaak te behandelen (artikel 495 lid 4 Sv). Voor de invoering van het adolescentenstrafrecht werden dergelijke feiten in afzonderlijke zaken behandeld, waarbij het volwassenenstrafrecht de standaard was. De rechter heeft echter de mogelijkheid om hiervan af te wijken en in plaats daarvan het jeugdstrafrecht toe te passen (artikel 495 lid 5 Sv). Dit WODC-onderzoek richt zich op de toepassing van het adolescentenstrafrecht, waarbij wordt gekeken naar de kenmerken

van 16- tot 23-jarigen die op deze manier zijn berecht, en in hoeverre deze verschillen van jongeren die volgens het reguliere strafrecht zijn gesanctioneerd. Daarnaast wordt onderzocht hoe rechters hun keuzes voor het adolescentenstrafrecht motiveren, evenals de standpunten van andere betrokken professionals, zoals de officier van justitie, de verdediging en experts van instanties zoals de Raad voor de Kinderbescherming en de reclassering.

In het onderzoek wordt ook ingegaan op de relatie met kinderrechten. Zo wordt opgemerkt dat, wanneer een 16- of 17-jarige volgens het volwassenenstrafrecht wordt gestraft, de opgelegde sanctie wordt uitgevoerd volgens het reguliere straffensysteem (Prop, Zeijlmans en Van der Laan 2024, p. 17). Dit houdt in dat de uitvoering van een vrijheidsbenemende straf of tbs-maatregel plaatsvindt in een Penitentiare Inrichting of tbs-kliniek. Het IVRK vereist echter een apart jeugdstrafrechtstelsel tot de leeftijd van minimaal 18 jaar, waarbij onder meer de mogelijkheid tot resocialisatie in acht moet worden genomen (artikel 40 IVRK). Artikel 37 IVRK voorziet in waarborgen voor de vrijheidsbeneming van minderjarigen, waaronder de bepaling dat een vrijheidsstraf alleen als laatste redmiddel en voor de kortst mogelijke duur mag worden opgelegd. Tevens is bepaald dat minderjarigen gescheiden van volwassenen moeten worden vastgehouden, tenzij een andere plaatsing in hun belang zou zijn. Nederland heeft bij de ratificatie van het IVRK een voorbehoud gemaakt om 16- en 17-jarigen toch bij volwassenen in detentie te kunnen plaatsen. Zowel nationaal als internationaal is er kritiek op dit voorbehoud. De Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (hierna: RSJ) adviseert de Minister voor Rechtsbescherming om dit voorbehoud te laten vervallen en geen 16- en 17-jarigen meer volgens het volwassenenstrafrecht te sanctioneren (RSJ 2021, p. 5). De RSJ is van mening dat deze jongeren niet gelijkgesteld kunnen worden aan volwassenen en dat

het jeugdstrafrecht adequaat is, zelfs voor ernstige delicten. Internationaal uit ook het VN-Kinderrechtencomité in de *concluding observations* kritiek op de mogelijkheid om 16- en 17-jarigen met volwassenenstrafrecht te straffen (VN-Kinderrechtencomité 2022), en heeft Nederland herhaaldelijk verzocht het voorbehoud te laten vervallen. De auteurs van het onderzoek wijzen hiermee op de kritiekpunten vanuit het kinderrechtenperspectief op de toepassing van het volwassenenstrafrecht bij minderjarige verdachten.

Wat betreft de kenmerken van straftoemeting laten de resultaten zien dat 16- en 17-jarigen die volgens het volwassenenstrafrecht worden gestraft vaak de langste vrijheidsstraffen krijgen. Deze straffen worden doorgaans opgelegd voor ernstige vermogensdelicten met geweld of geweldsdelicten. Bij deze jongeren, die op het moment van de sanctie meerderjarig zijn, blijkt uit vonnissen vaak een ernstige criminele voorgeschiedenis en een criminele levensstijl die als een eigen keuze wordt gezien. Eerder pedagogisch ingrijpen in de jeugd heeft weinig effect gehad, en zowel de rechter als andere professionals zien onvoldoende mogelijkheden om binnen het jeugdstrafrecht een passende sanctie op te leggen. Bij 16- en 17-jarigen die gesanctioneerd zijn volgens het jeugdstrafrecht, de vergelijkingsgroep, worden ook ernstige vermogensdelicten met geweld en geweldsdelicten gesignaleerd, maar vaak wordt een PIJ-maatregel (Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen) opgelegd. Deze jongeren worden meestal gesanctioneerd rond hun achttiende levensjaar. In de vonnissen worden vaak problemen met handelingsvaardigheden genoemd, waarbij hun gedrag meer wordt toegeschreven aan externe factoren dan aan de jongere zelf, en professionals zien nog kansen voor pedagogische maatregelen binnen het jeugdstrafrecht. Bij jongvolwassenen (meerderjarigen) die volgens het jeugdstrafrecht worden gesanctioneerd, worden vaak problemen in

handelingsvaardigheden gesignaleerd. Er wordt ook gekeken naar ontwikkelingskenmerken zoals impulsiviteit en gebrekkige agressieregulatie, evenals de aanwezigheid van ontwikkelingsstoornissen of een licht verstandelijke beperking. Kenmerken zoals een jongere uiterlijke leeftijd en een achterblijvende ontwikkeling worden ook als redenen genoemd voor het toepassen van jeugdstrafrecht. Hierdoor zien professionals voor deze adolescenten vaak nog mogelijkheden voor pedagogisch handelen in het jeugdstrafrecht.

De resultaten geven ook inzicht in de motivering voor de toepassing van het adolescentenstrafrecht. Bij 16- en 17-jarigen gesanctioneerd volgens het volwassenenstrafrecht (artikel 77b Sr) wordt vaak gemotiveerd aan de hand van de schokkende en gewelddadige aard van de feiten, een berekenende houding van de dader, en de beperkte behandelopties. Deze motiveringen worden ook deels genoemd bij jongeren gesanctioneerd volgens het jeugdstrafrecht, hoewel hier vaak nog mogelijkheden voor pedagogische invloed worden gezien. Bij jongvolwassenen gesanctioneerd volgens het jeugdstrafrecht (artikel 77c Sr) spelen problemen met ontwikkelingsachterstanden en diverse leefgebieden een rol in de motivering. Problemen zoals een gebrek aan zinvolle dagbesteding, psychische problematiek, schulden en een licht verstandelijke beperking worden vaak als redenen genoemd voor de toepassing van jeugdstrafrecht.

In de discussie merken de auteurs onder meer op dat in de praktijk beperkt gebruik wordt gemaakt van het adolescentenstrafrecht, waarbij slechts bij een klein percentage van de zaken deze flexibele benadering wordt toepast. Van de zaken waarin artikel 77b Sr is toegepast, zijn alle 26 zaken meegenomen en onderzocht. In de 2470 zaken waarin artikel 77c Sr is toegepast, zijn door middel van een steekproef uiteindelijk 35 zaken onderzocht. Het totale aantal zaken

waarin artikel 495 Sr werd toegepast is onbekend, maar hierin zijn 16 zaken uiteindelijk geselecteerd. Alle bovenstaande cijfers komen uit de periode 2017-2020 (Prop, Zeijlmans en Van der Laan 2024, p. 23). Dit onderzoek benadrukt het belang van kennis over de doelgroep en de mogelijkheden binnen het jeugdstrafrecht voor het opleggen van passende sancties. Verder bevelen de auteurs aan dat, gegeven de continuerende ontwikkeling van adolescenten, om ook voor de groep waarvoor pedagogisch handelen geen optie meer lijkt te zijn, toch te onderzoeken welke mogelijkheden er (onder meer in de literatuur) nog wel zouden kunnen zijn. Dit is meer in lijn met actuele gedachten vanuit de wetenschap over de ontwikkeling van jongeren en met die van het kinderrechtenperspectief. De auteurs roepen op tot meer wetenschappelijk onderzoek en betere kennisdeling onder professionals om te waarborgen dat deze jongeren op een passende en rechtvaardige manier worden gesanctioneerd.

4. *Twee rapporten over effectieve jeugdinterventies*

Er verschenen twee onderzoeksrapporten naar de effectiviteit van jeugdinterventies. Het ene rapport betreft een landelijk raamwerk met als doel het ontwikkelen van richtlijnen voor preventieve interventies in de aanpak van jeugddelinquentie en het andere rapport bevat een literatuurstudie waarin verschillende interventiestrategieën worden geanalyseerd. Deze rapporten worden achtereenvolgens besproken.

4.1. *Landelijk Kwaliteitskader Effectieve Jeugdinterventies voor Preventie van Jeugdcriminaliteit*

In het rapport 'Landelijk Kwaliteitskader Effectieve Jeugdinterventies voor Preventie van Jeugdcriminaliteit' van Hendriks en Stams (2024) wordt een raamwerk gepresenteerd dat de effectiviteit van jeugdinterventies moet waarborgen. De afgelopen jaren is een overvloed aan interventies ontstaan die gericht is op het voorkomen van

jeugddelinquentie of het terugdringen van recidive. Dit Kwaliteitskader biedt richtlijnen voor de ontwikkeling en evaluatie van interventies die gericht zijn op het voorkomen van jeugdcriminaliteit.

Het rapport benadrukt het belang van vroegtijdige interventie en multidisciplinaire samenwerking. Het identificeert verschillende risicofactoren die kunnen bijdragen aan crimineel gedrag bij jongeren, zoals gezinsproblemen, slechte schoolprestaties en sociaaleconomische achterstand. Interventies moeten daarom niet alleen gericht zijn op het individu, maar ook op de omgeving, waaronder in het gezin, tijdens les op school en binnen sociale netwerken bij cultuur en sport. Vanaf het twaalfde jaar worden de invloeden vanuit het informele sociale netwerk steeds belangrijker, de positieve invloed van de natuurlijke mentor is daarvan een onderdeel.

Het Kwaliteitskader benadrukt de noodzaak van een flexibele aanpak die afgestemd kan worden op de unieke behoeften van diverse doelgroepen. Zo vereisen jongeren die al met justitie in aanraking zijn gekomen een andere benadering dan degenen die nog niet eerder te maken hebben gehad met politie of justitie. Dit onderdeel van de leidraad van het beleidsadvies wordt ook wel het *Risk, Need and Responsivity (RNR)* model genoemd. Ten eerste houdt dit in dat de interventie afgestemd dient te worden op het risico van jeugddelinquentie. Ten tweede dient de behoefte aan speciale aanpak van een criminogene factor van een jeugdige te worden afgestemd op het individu. Ten slotte houdt het in dat de behandeling afgestemd dient te worden op de persoon van de jeugdige, zodat de aanpak voldoende responsief is. Denk hierbij aan sekse, motivatie en intellect.

Een ander belangrijk onderdeel van het Kwaliteitskader is het gebruik van *evidence-based* praktijken. Dit betekent dat interventies gebaseerd moeten zijn op wetenschappelijk onderzoek en aantoonbaar effectief moeten zijn. Het Kwaliteitskader stelt ook eisen aan de uitvoering van interventies,

waaronder de training van professionals en het monitoren van de voortgang en resultaten. Het Kwaliteitskader doet verder de aanbeveling tot meer onderzoek ten aanzien van de effecten van de preventieve (justitiële) interventies die ingezet worden ter voorkoming van jeugdcriminaliteit, omdat deze mogelijk meer schade toebrengen dan dat ze helpen jeugdcriminaliteit te voorkomen.

Ten slotte onderstreept het rapport het belang van voortdurende evaluatie en verbetering van interventies. Alleen door systematisch te meten en te analyseren, kan worden vastgesteld welke interventies echt werken en waar verbeteringen mogelijk zijn.

4.2. *Interventies voor Voorkomen en Verminderen van Betrokkenheid van Jongeren bij Georganiseerde Criminaliteit: Een Literatuurstudie – Jeugd in ontwikkeling*

Het onderzoek 'Interventies Gericht op het Voorkomen en Verminderen van de Betrokkenheid van Jongeren bij Georganiseerde Criminaliteit' van Boertien e.a. (2024) biedt een uitgebreide analyse van verschillende interventiestrategieën bij jongeren. Deze studie heeft als doel de effectiviteit van interventies te beoordelen die gericht zijn op het voorkomen en verminderen van de betrokkenheid van jongeren bij georganiseerde misdaad.

In de studie wordt benadrukt dat jongeren een kwetsbare groep vormen voor rekrutering door criminele organisaties. Dit komt door factoren zoals sociaaleconomische achterstand, beperkte kansen in de maatschappij en een gebrek aan positieve rolmodellen. Interventies moeten daarom niet alleen gericht zijn op het individu, maar ook op het versterken van de omgeving waarin deze jongeren opgroeien.

De studie identificeert verschillende typen interventies die effectief kunnen zijn in het tegengaan van de betrokkenheid van jongeren bij georganiseerde criminaliteit. Preventieve interventies, zoals voorlichting

op scholen en programma's die zich richten op het versterken van sociale vaardigheden, blijken belangrijk om jongeren weerbaarder te maken tegen criminele invloeden. Daarnaast wordt het belang van repressieve maatregelen, zoals strengere controles en juridische sancties, besproken als een manier om de aantrekkelijkheid van georganiseerde criminaliteit te verminderen.

Multidisciplinaire samenwerking is cruciaal voor het succes van interventies. Dit houdt in dat verschillende *stakeholders*, zoals scholen, wijkagenten, sociale diensten en ouders, gezamenlijk moeten optrekken om jongeren op het rechte pad te houden. Ook wordt het belang van langdurige begeleiding en nazorg benadrukt, omdat jongeren vaak terugvallen in crimineel gedrag als de ondersteuning wegvalt.

Verder wijst de studie op de noodzaak van maatwerk in interventies. Jongeren die al betrokken zijn bij georganiseerde criminaliteit hebben andere behoeften en uitdagingen dan jongeren die nog niet in aanraking zijn gekomen met het criminele circuit. Daarom moeten interventies flexibel zijn en afgestemd worden op de specifieke situatie van elke jongere.

Tot slot onderstreept het rapport dat systematische evaluatie van interventies essentieel is om hun effectiviteit te waarborgen. Dit betekent dat interventies continu moeten worden gemonitord en aangepast op basis van de behaalde resultaten en nieuwe inzichten.

5. *Messengeweld*

Een tweetal rapporten zoomt in op het fenomeen dat jongeren steeds vaker betrokken zijn bij geweldsincidenten, met name messengeweld speelt vaker een rol.

Beijers, Prop & Van der Laan (2024) hebben een WODC-rapport gepubliceerd naar aanleiding van de toename van het aantal veroordeelde jeugdigen voor (poging tot) doodslag: *Jeugdige veroordeelden voor (poging) doodslag: 2016 en 2021 vergeleken*.

Het rapport biedt een analyse van de toename in het aantal doodslagzaken met

messengeweld onder jeugdigen tussen 2016 en 2021. Hieruit blijkt dat het aantal incidenten waarbij jongeren betrokken waren bij dodelijk messengeweld aanzienlijk is gestegen. Het onderzoek heeft gebruik gemaakt van een gerichte literatuurstudie en verder is de Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie als bron gebruikt.

De resultaten komen goeddeels overeen met het rapport 'Een Scherpe Blik op Steekwapenproblematiek' van Wolsink en Ferwerda (2024). Ook uit deze literatuurstudie blijkt dat jongeren steeds vaker zijn betrokken bij geweldsincidenten, wat aanleiding gaf tot de lancering van een Actieplan Wapens en Jongeren. Uit de evaluatie van dit plan blijkt echter dat de jongeren onvoldoende werden bereikt.

Beide studies identificeren verschillende factoren die bijdragen aan deze toename. Een van de belangrijkste bevindingen is dat steeds meer jongeren messen bij zich dragen, vaak als reactie op gevoelens van onveiligheid, of als middel om status te verwerven binnen hun sociale kring. Het dragen van een mes wordt onder jongeren steeds meer genormaliseerd en zelfs verheerlijkt, wat de kans vergroot dat conflicten escaleren tot dodelijk geweld.

Een andere cruciale factor is de invloed van sociale media. De rapporten benadrukt dat conflicten en spanningen vaak online ontstaan en daarna overgaan naar de materiële wereld. Jongeren ervaren druk om hun conflicten gewelddadig op te lossen, mede door de invloed van een online publiek en groepsdruk. Dit verschijnsel draagt bij aan de toename van geweld onder jongeren.

De rapporten wijzen op verschillende risicofactoren die bijdragen aan het probleem van steekwapengeweld. Zo spelen sociaaleconomische achterstand, moeilijke gezinsomstandigheden, een gebrek aan positieve rolmodellen en beperkte toekomstperspectieven een grote rol. Jongeren die opgroeien in wijken met veel criminaliteit en weinig onderlinge steun, blijken

extra kwetsbaar voor betrokkenheid bij steekwapenincidenten.

In beide rapporten worden verschillende aanbevelingen gedaan om deze trend te keren. Er wordt gepleit voor een versterkte inzet op preventie, waarbij scholen, ouders en gemeenschappen een sleutelrol spelen. Educatieve programma's die jongeren bewust maken van de gevaren van messen en geweld, gecombineerd met interventies die zich richten op het versterken van sociale vaardigheden en het bieden van alternatieven voor geweld, zijn essentieel. Wolsink & Ferwerda waarschuwen echter wel dat veel van deze interventies de diepere oorzaken van het probleem niet aanpakken en zelfs een averechts effect kunnen hebben door het vergroten van onveiligheidsgevoelens en stigmatisering.

In het WODC-rapport wordt de nadruk gelegd op de noodzaak van intensievere politiecontroles en strengere wetgeving rondom het bezit van messen door minderjarigen. Verder pleit het rapport voor betere samenwerking tussen verschillende betrokken partijen, zoals scholen, jeugdzorg en justitie, om risicovolle jongeren tijdig te signaleren en hen passende begeleiding en ondersteuning te bieden. Wolsink & Ferwerda doen de suggestie dat we niet alleen moeten praten over de risico's van steekwapens, maar ook jongeren moeten helpen door hen vaardigheden en steun te geven om conflicten op een vreedzame manier op te lossen. Ze benadrukken dat het aanpakken van wapengeweld hand in hand moet gaan met bredere initiatieven om sociale ongelijkheid te verminderen en jongeren meer kansen voor de toekomst te bieden.

Al met al onderstrepen beide onderzoeksrapporten de urgentie van het probleem en de noodzaak voor een geïntegreerde aanpak om de stijging van messengeweld onder jongeren tegen te gaan en het aantal doodslagzaken in de toekomst te verminderen. Al plaatsen de auteurs van het WODC-onderzoek nog wel een nuance, het aantal veroordelingen in 2021 is wel nog

altijd minder dan de piekjaren aan het begin van deze eeuw.

M.P. de Jong-de Kruijf & N. Eggens

Referenties

Beijers, Prop & Van der Laan 2024

J.E.H. Beijers, L.J.C. Prop & A.M. van der Laan, *Jeugdige veroordeelden voor (poging) doodslag: 2016 en 2021 vergeleken. Een verdiepingsstudie bij de Monitor Jeugdcriminaliteit* (Cahier 2024-11), Den Haag: WODC 2024.

Boertien, Nguyen, Van Deuren, Eichelsheim & Blokland 2024

E. Boertien, Q. Nguyen, S. van Deuren, V. Eichelsheim & A. Blokland, 'Interventies Gericht op het Voorkomen en Verminderen van de Betrokkenheid van Jongeren bij Georganiseerde Criminaliteit: Een systematische Literatuurstudie', *Jeugd in Ontwikkeling* 2024, p. 1-20 (online, bijgewerkt 22 mei 2024).

Van den Brink, Nordlöf & Fornes 2024

Y. van den Brink, K. Nordlöf & I. Fornes, 'Strengthening the Rule of Law in Child Justice: Towards an Appropriate Minimum Age of Criminal Responsibility and Effective Procedural Rights Protection for Children in Conflict with the Law – Case Studies from Sweden, Norway and the Netherlands', in: R. Argren (red.), *Rule of Law in a Transitional Spectrum*, Uppsala: Iustus förlag 2024, p. 237-269.

Gur 2021

R.C. Gur, 'Development of Brain Behavior Integration Systems Related to Criminal Culpability from Childhood to Young Adulthood: Does it Stop at 18 Years?', *Journal of Pediatric Neuropsychology* (7)2021, afl. 1, p. 55-65.

Hendriks & Stams 2024

J. Hendriks & G.J. Stams, *Landelijk Kwaliteitskader Effectieve Jeugdinterventies voor*

Preventie van Jeugdcriminaliteit. 'Wat werkt laten werken', bijlage bij *Kamerstukken II* 2023/24, 28741, nr. 116, Den Haag: Ministerie van Justitie & Veiligheid/Garage 2024.

Kempes 2024

M.M. Kempes, *Jonge breinen in het strafrecht* (oratie Leiden), Leiden: Universiteit Leiden 2024.

Prop, Zeijlmans & Van der Laan 2024

L.J.C. Prop, K. Zeijlmans & A.M. van der Laan, *De toepassing van het adolescentenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen. Kenmerken van (strafzaken van) de doelgroep en motivering door de rechter* (Cahier 2024-5), Den Haag: WODC 2024.

Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming 2021

Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming, *Advies adolescentenstrafrecht*, bijlage bij *Kamerstukken II* 2021/22, 28741, nr. 83. (link)

VN-Kinderrechtencomité 2019

VN-Kinderrechtencomité, *General Comment No. 24 on children's rights in the child justice system*, CRC/C/GC/24, 18 september 2019. (link)

VN-Kinderrechtencomité 2022

VN-Kinderrechtencomité, *Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of the Kingdom of the Netherlands*, CRC/C/NLD/5-6, 9 november 2022. (link)

Wolsink & Ferwerda 2024

J. Wolsink & H. Ferwerda, *Een Scherpe Blik op Steekwapenproblematiek*, Arnhem: Bureau Beke 2024.